

DACZÓ ÁRPÁD

A GYIMESI BABBA MÁRIA

1. A gyimesi Kosteleden történt 1973-ban, hogy kenyeret akartam vágni, de nem kaptam a kést. Végül kissé ingerülten kérdeztem a mellettem segédkező csángó leánykától:

— Emma, hol a kés?

— Tudja a Babba Mária — felelte ő.

A meglepetéstől felkiáltottam:

— Mit mondtál?

A leányka megszeppent az erős hangtól. Most már félve nézett rám, és halkán kérdezte:

— Nem jól mondtam?

— Jól mondtad, Emma! Ti itt úgy mondjátok, hogy Babba Mária?

— Igen, úgy mondjuk.

— És mikor mondjátok?

— Mindig.

— Mindig? Akkor is, amikor nem tudjátok, hogy hol van valami? Babba Mária tudja?

— Igen, mert a Babba Mária mindent tud.

— Biztosan tudod azt is, ki az a Babba Mária.

— A Babba Mária a Szép Szűz Mária. Olyan ő, mint a Jóisten.

— Mint a Jóisten? Talán még imádkoztok is hozzája.

— Igen, mondjuk az *Üdvözetet*, a *Most segíts meg Máriát*, és kérjük, hogy segéljen meg a Babba Mária.

2. A *Babba Mária* elnevezéssel legelőször Csíksomlyón találkoztam. Egy csíkborszovai asszony a fiacskájának így mutatta meg a csíksomlyói Mária kegyszobrát:

— Né látod, ott van a Babba Mária.

Kíváncsian kérdeztem akkor az asszonyt, hogy mit jelent a Babba Mária.

— Azt jelenti, hogy Szép Szűz Mária. Mert a *babba* azt jelenti, hogy szép.

— Azért Babba Mária, mert szép?

— Igen. Ha a gyermekeknek azt akarjuk mondani, hogy szép, azt mondjuk, hogy babba, babbás. Mert a babba, az szép.

— Mária is azért Babba Mária, mert szép?

— Igen. Ő a legszebb. Azért Babba Mária.

Egy másik alkalommal akkor találkoztam a *babba* szóval, amikor új ruhába öltözködtem. Meglátott egy menasági öreg. Kedvesen összecsapta a kezét és úgy mondta:

— Jaj, milyen babba!

— Babba? — kérdeztem. — Rég voltam én baba. Bár fiatalabb volnék!

— Nem *baba*, hanem *babba*. Két b-vel — magyarázta az öreg bácsi. — Babba annyi, mint szép. Babba. Babbás.

3. Az előbb említett csángó leánykától való hallomás után először az emberek egymás közti beszédét kezdtem figyelni. Kíváncsi voltam, hogy

minden kérdezetés nélkül, a maguk természetes szóhasználatában hogyan említik Babba Máriát.

Egy reggel a buszmegállónál hallom, amint az egyik asszony ezt mondja:

— Most bemegyek a városba. Valami cipőt szeretnék venni, ha megsegít a Babba Mária.

— Én is bemegyek. Beteg a kicsikém. Orvosságot kellene hozzak. Csak segéljen meg a Babba Mária, hogy hamar haza is tudjak jönni — mondta egy másik asszony.

Egy estefelé egy asszony a tehenei után indult.

— Az oktalanok nem jöttek haza. Meg kell keressem őket. Csak vezesse a nyomukra a Babba Mária, nehogy besötétedjek az erdőn.

Egy kaszálóból jövő emberrel találkoztam.

— Csak jó üdőt adjon a Babba Mária hónap is, hogy száradjon a rendem — mondta.

— Messze van a kaszálója?

— Kinn a Borda tetején. Csak haza kellett jöjjek, mert most kell malacozzék a gőjém. Csak szabadítaná meg hamar a Babba Mária.

— A tehenet is Babba Mária szabadítja meg, amikor borjúzik? — kérdeztem.

— Az, az áldott.

— Hát amikor a felesége szülés előtt állott? Akkor is Babba Máriához fohászzkodott?

Magától értetődően felelte:

— Hogyne! Hát ő az, aki az asszonyt is megszabadítja a terhétől. Ezek után módszeresen kezdtem kutatni Babba Mária után.

4. Kostelegen az emberek, ha felfohászkodnak, nem annyira Istent emlegetik, mint inkább Babba Máriát.

Feltűnő, hogy különösen születésnél ő a fő segítő; mind az állatoknál, mind az embernél ő szabadítja meg a vajúdot a terhétől. Ő a fő oltalma az állapotos asszonynak is, a magatehetetlen magzatnak is.

A 74 éves Oláh Demeterné Bereczki Virággal így beszélgettem:

— Ha a tehene borjúzás előtt állott, kérte a Babba Mária segítségét?

— Hát hogyne kértem volna! Mindenre az ő segítségét kértem, az áldottnak.

— Akkor is, amikor maga állott szülés előtt?

— Ó, hát hogyne kértem volna! Mind azt mondtam: segéljen meg a felséges Babba Mária! Szabadítson meg az áldott Babba Mária a nagy terütől.

— Még mire mondták: Babba Mária?

— Hát arra, hogy ő adta az ételt: És őt kértük, hogy rendelje ki mindennapra. Ha szép gúnyát kapott a gyermek, azt mondtuk: köszönd meg a Babba Máriának. Ő küldte a szép gúnyát. Imádkozzál és köszönd meg neki! A gyermekeknek váltig mondtuk a Babba Máriát. Ők kérdezték is: Hol van a Babba Mária? Mi azt mondtuk, az égben. De mindenütt is ott van a Babba Mária. Ő mindent lát, mindent tud, légy jó, hogy megsegéljen a Babba Mária.

Egyszer egy férfitől kérdeztem:

— Maga ismeri azt a szót, hogy Babba Mária?

— Ismerem és mondom is, hogy segítjen meg a Babba Mária.

— Mire kéri különösképpen a Babba Máriát?

— Tudja, amikor a tehen borjúzik, akkor mondom váltig, hogy szabadítsa meg hamar a Babba Mária.

Ez a nyilatkozat azért fontos, mert a kosteleki ember legfőbb gazdagsága az állat. Azért aggódik, imádkozik, imádkoztat a pappal. Időközönként korpát, kukoricalisztet, sót, fokhagymát áldat meg a pappal, és a megáldott ételből kever az állatok kóstjába, hogy ne érje betegség őket. Az állatokról való gondoskodást elébe helyezi sok egyéni érdekének is. Így érthető, hogy ez az ember is elsősorban a tehenére gondolt, amikor Babba Mária felől kérdeztem. Minden más élő állatért is Babba Máriához fohászkodik.

Az állatokkal való kíméletes bánásmódra is Babba Máriával figyelmeztetik a gyermekeket (Almási Demeter, 56 éves):

— Az állatokat ne verjed, csak vékony vesszővel terelgesd, különben megharagszik Babba Mária.

Még az időjárást is Babba Mária rendezi.

— A Babba Mária ha megtartaná az üdőt, estig lefogynám ezt a darabot — mondta egy férfi.

Különösen vihar esetén menekülnek Babba Máriához. Gerczuly Miklósné Csilip Karolina (71) mondta:

— Nagy üdő esetén, amikor jő a fekete felhő, szembe vetünk vele [keresztet rajzol a levegőbe], és ezt mondjuk:

*Babba Mária,
Vidd el a nagy üdőt,
Hol kutyák nem ugatnak,
Kakasak nem szólnak,
Kovásszal nem sütnek kenyeret.*

— Mit jelent ez a mondás?

— Azt, hogy vigye a Babba Mária ojan hejre a nagy üdőt, hol nem tehet kárt emberben és semmi emberi dologban. Ahol emberi lény nem lakik.

— Milyen az a hely?

— Hát ojan távoli magas hegy, nagy sziklával.

— Maga kitől tanulta ezt a mondást?

— Oláh Rozáliától, aki 1973-ban hót meg, 90 éves korában.

— Amikor dörög és villámlik, mit mondanak?

— Görgetéskor ezt mondjuk: Vessünk keresztet, mert haragszik a Babba Mária. Amikor pedig elment a vihar: A Babba Mária megadta, hogy az áldott nap felsütött még egyszer.

Nagy esőben, hosszú útról jöttek haza néhányan. Közben behúzódtak egy fa alá kissé szusszanni. Egy 15 éves leány megázva, megfázva így kezdett esengeni:

— Drága Babba Mária, állítsd el az esőt! Áldott Babba Mária, csak addig ne essen, míg hazaérünk!

Gerczuly Demeter (41) tanúsága szerint az ártatlanul szenvedő ember is Babba Máriánál keres menedéket. Ő édesanyjától, Csilip Ilonától tanulta, hogy mit mondjon ilyenkor:

— Ha megbánt valaki és ártatlannak érzem magam, ezt mondom: a Babba Mária nem alszik, az áldott. Ő tudja és látja.

Ha útra indult valaki otthonról, azt is Babba Máriával eresztették el.

Gerczuly Andrásné Timár Virág (48) emlékszik, hogy kicsi korában sokszor hallotta, amint az apja útra indult a szekérrel, s az anyja így búcsúzott tőle:

— Segéljen meg a Babba Mária! Térjél vissza szerencsésen.

A gyermekek jóra intésében szintén Babba Mária a fő pedagógiai érv:

— Légy jó, mert lát a Babba Mária! — Ne légy rossz, mert megver a Babba Mária! — Én most itthon hagylak egy kicsikét. Ne félj egyedül, mert veled van a Babba Mária! — Na ugye, rosszkodtál. Elestél. Megütötted magad. Látod, megvert a Babba Mária. — Megijedtél a kutyától? Ugye nem harapott meg? Megvédett a Babba Mária. — Elvágta az uj-jacskádat! Mondtam, ne járj a késsel! Hadd el, na. Gyere, bekötöm, hogy gyógyítsa meg a Babba Mária. — Most kukulj le szépen és aludjál. Vigyáz rád a Babba Mária.

Ha reggel a gyerek mosdatlanul kezd enni, ezt mondják:

— Babba Mária haragszik, mosakodj meg!

Vagy tréfásabban:

— Babba Mária a válura szalasztotta a disznyt — mert a disznó is mosdatlanul áll neki a vályúnak.

Ha a leányka fésülködés után nem mosakszik meg, akkor is sír Babba Mária; így akarják tisztálkodásra nevelni, mire ő serényen megmosakszik.

Ha valamelyik leányka fütyül, sietve figyelmeztetik:

— Ne fütyülj, mert sír a Babba Mária.

Nem is hallottam Kostelegen soha nőt fütyülni.

Vagyis bölcsőtől a sírig az élet minden vonatkozásában, mindenütt és mindenkor Babba Mária a fő oltalom, menedék és segítség.

5. Amikor kutatásaimban idáig jutottam, ismét fölmerült a kérdés: Kicsoda ez a Babba Mária? Csakugyan igaza volt-e a leánykának, amikor azt mondta, hogy olyan ő, mint az Isten?

Váta Andrásné Csilip Erzsébetet (65) kérdeztem meg egyszer, épp akkor jött haza a menyé a szülészetről:

— Mondja, Erzsi néni, amikor a menyét elvitte a mentő, imádkozott-e érte?

— Már hogyan imádkoztam volna!

— Kihez imádkozott?

— A Babba Máriát kértem, hogy szerencsésen szabadítsa meg.

— A Babba Máriát? Nem a Szép Szűz Máriát?

— Én kértem a Szép Szűz Máriát is, az áldott Babba Máriát is, a Jóistent is, hogy szerencsésen szabadítsa meg.

— Ki az a Babba Mária, hogy őt külön is kérte?

— A Babba Mária? Hát az a Jóisten.

— A maga édesanyja is így mondta?

— Igen, édesanyám váltig emlegette a Babba Máriát. Most a fiatalok már ritkábban mondják.

— Látom, maga is váltig emlegeti. Többször emlegeti, mint a Jóistent?

— A Jóisten felett mondjuk a Babba Máriát.

— A Jóisten felett? Hogy érti ezt?

— Úgy, hogy a Babba Máriát inkább kérjük, mint a Jóistent. Többet kérjük őt. A Jóisten meghallgat, de a Babba Máriát hamarabb kérjük, az áldottat. Vátiig hozzá fojamodunk, a Babba Máriához, az áldotthoz.

Magyarcsüágenesen egy öregasszonnyal hozott össze a sorsom: Bodor Fülöpné Antal Erzsébettel (80). Leánykorában egy ügyvédnél szolgált, ezért egy kissé tudálékos. Annál értékesebb a nyilatkozata:

— Gyimesen, az Áldomás patakában születtem. Templomunk meszszecke volt a határon, de azért adventben rendszeren eljártunk a hajnali misére. Hat-hét esztendő lehettem akkor. Emlékszem, édesanyámat ha valaki megkérdezte, hová mentek, azt mondta, hajnali misére megyünk, ha megsegít a Babba Mária. Mert a régiek így mondták. Csak miután imakönyvünk lett és miután iskolába kezdtünk járni, akkor kezdtük így mondani, hogy ha megsegít az Isten. Addig mind ezt mondtuk: ha megsegít a Babba Mária. Kicsi korunkban mindig így mondtuk. Csak az iskolában tanultuk úgy, hogy ha megsegít az Isten.

— Tehát addig úgy tudták, hogy Babba Mária az Isten?

— Mi kicsi korunkban más Istent nem is tudtunk, csak a Babba Máriát. Ő volt a gyerekek Istene. Csak később, a hittanórán tanultuk meg, hogy mi Máriát nem imádjuk, csak tiszteljük. Én azonban még most is inkább a Babba Máriához imádkozom.

— Tud valami Babba Mária-imát? Olyan imát, amelyikben Babba Máriát emlegeti.

— Ojan imát nem mondtunk. Inkább csak fohászokdtunk a Babba Máriához, hogy Babba Mária, légy velem, Babba Mária, ne hagyj el, Babba Mária, segélj meg.

— Tehát Babba Máriáról azt tudták, hogy Isten.

— Igen, mert vátiig őt kértük.

Isten volt tehát Babba Mária: a gyermekeknek ő volt az egyetlen Isten, a felnőtteknek pedig egyenlő volt az Istennel.

6. Egyik este Vaszi Gyula (59) családjánál (felesége Vrencsán Viktória, 48) ismét csak Babba Mária után érdeklődtem. Az asszony végül is kissé restelkedve vallotta be, hogy kicsi korában, amikor a hegy mögül feljött a Hold, édesanyja kihívta az udvarra, és úgy mutatta neki nagy örömmel:

— Né, felbútt a Babba Mária.

— Mit mond? És ez igaz?

— Igen — felelte most a házigazda. — Ezt maga még nem hallotta? Kicsi korunkban nem is tudtuk, hogy a Holdat Holdnak hívják. Az a Babba Mária volt.

Az ókori nagy népek vallásában a Hold mindig istenasszony volt, mégpedig fő istenasszony: Izisz az egyiptomiaknál, Szeléné a görögöknél, Luna a rómaiaknál. És Babba? A magyaroknak vagy a magyarok egy részének lett volna az istenasszonya? Ezt kutassák ki a vallástörténészek. Én mindössze annyit tehetek, hogy a néphagyomány nyomán még inkább

bebizonyítom: Babba Mária Gyimesben valóban a holdistennőt jelentette.

7. Immár könnyebb volt a dolgom, mert kérdéseimmel egyenesen a tárgyra térhettem:

— Igaz, hogy a Hold Babba Mária?

A már idézett Gerczuly Miklósné mesélte:

— Édesapám, Csilip Péter nem is nevezte a Hódat másképpen, csak Babba Máriának. Feléje fordulva imádkozott este, reggel pedig a felkelő nap felé. Mindig keletre fordulva imádkozott. Mi is így imádkozunk most is az öregemmel. Látja, a keleti falon van a kereszt. Régen mindenki háza keleti falára tette a keresztet vagy a szentképet. A Babba Mária képét is, és arra felé fordulva imádkozott. Kelet felé. Onnan jött fel mindig az áldott nap és a Babba Mária. Régen így mondtuk: Né, felbútt a Babba Mária. A Babba Mária az égen jár. Azért mindent belát, mindent tud. Mindig vigyáz. Mindenre vigyáz.

— Azt mondta, hogy a Babba Mária képét is a ház keleti falára tették. Milyen volt az a kép?

— Mária a kicsi Jézussal. Az a Babba Mária képe. De minden Mária-kép is Babba Mária. A gyermeknek minden ojan kép, amejiken Jézus van, az már Babba Mária. Mert a gyermek úgy ismeri meg az Istent, hogy az Babba Mária.

Bárkit kérdeztem azután, az itt született lakosok nagy része, különösen az idősök, ezt mondják:

— Igen, a Hold, az Babba Mária.

Annyira bennük él ez a tudat, hogy a legtermészetesebb módon beszélnek róla most is.

Egy téli hajnalon szánnal mentünk valahova. A lovas gazdán kívül még egy ember is velünk volt és négy fiúcska. A gyermekek a szánkózás örömeiben jókedvűen viháncoltak. Végül is az ember így csitította őket:

— Legyetek jók, néz a Babba Mária — és felmutatott a Holdra.

A fogyó Hold vékony sarlója épp ott lógott fölöttünk a fenyők hegyén, és valósággal szikrázott a fénye a téli hajnal derengésének tiszta levegőjében.

A gyermekek erre hirtelen elhallgattak, és úgy nézték a Holdat. Egyikük aztán meg is szólalt. Mintha engesztelni akarta volna rosszaságáért, ezt mondta:

— Né, mijén szép a Babba Mária!

Kurbuly Györgyné Bokor Borbála (44) mondta Magyarcsügésen:

— Mikor Dezső fiam kicsi vót, hajnalban felkeltünk fanni. A Hold éppen akkor szentült le. Mondom a gyermeknek, né a Babba Mária. A gyermek nézte, nézte. Becsukta az ajtót, aztán megint kinyitotta és úgy nézte, mijén szép a Babba Mária. Aztán a Hold leszentült a hegy mögött. A gyermek még egyszer látni akarta, kinyitotta az ajtót, de már nem látta, mert leszentült vót a Babba Mária. Akkor elkezdett rekegni a gyermek:

— Édesanyám, lement a Babba Mária. Nincs a Babba Mária.

— Hadd el, fiam, hónap reggel visszajön — mondtam neki. — Így vigasztalódott meg aztán.

8. Amint a gyermek értelme nyiladozni kezd, a tátá és a mámá, az édesapám és az édesanyám szavai mellett a Babba Mária nevét tanulja

meg legelőször. Ha egyebet nem is tud a gyermek, de kicsi kezével már a falra mutat, a Mária-képre. Az anya is boldog, ha gyermeke már meg tudja mutatni, hol van Babba Mária, s még inkább akkor, ha már fel is fohászkodik, összetéve kicsi kezét:

— Babba Mária, segélj meg! Babba Mária, légy velem!

Ez a gyermek első imája. Számára nincs is más Isten, mint Babba Mária.

Annak bizonyításához, hogy Babba Mária tulajdonképpen a Hold, az újhoddal kapcsolatos szokások is hozzájárulnak. Ha valamelyik családtag kinn észreveszi, hogy újhoid van, az bemegy és kezdi kihívni a házból a többieket:

— Gyertek ki, valamit mutatok.

Nem mondja meg, hogy mit mutat, mert ha benn megmondja, akkor abban a hónapban valamit elront, pl. eltör egy tányért. (A már idézett Almási Demetert gyermekkorában megverték a szülei, mert már benn a házban elárulta, hogy miért hívja ki őket.) Csak kinn mondja meg, hogy újhoid van. Akkor aztán feléje fordulnak, és összetett kezekkel fohászkodnak.

Egyik este Gyepécén voltam. Épp akkor jött fel az újhoid, amikor beléptem Kászoni Fekete Tamás (43, felesége Csilip Mária, 40) udvarára. Ismerve már a szokást, bekiáltottam a házba:

— Jöjjenek csak ki, valamit mutatok!

Erre kijött az ember is, az asszony is. Örömmel nézték az újhoidat. Amint vártam, hogy mondjanak valamit, az asszony hirtelen befutott a házba, kihozta másfél esztendő fiacskáját, férjének a karjára tette, és az újhoidra mutatva mondta:

— Né, Mihájka, Babba Mária! Felbútt a Babba Mária!

A gyermek odanézett. Kicsi karját is felmelte, s most ő is mutatta:

— Né, Babba. Né, Babba.

Erre az asszony örömeiben énekelve kezdte mondani:

— Mihájka már tudja, hol a Babba Mária! Mihájka már tudja, hol a Babba Mária!

Közben körültáncolta a férjét. Majd elkapta a gyermek kezét, öszszecsókolta, és most már ellenkező irányban is körültáncolta a férjét:

— Mihájka már meg is mutatta, hol a Babba Mária! Mihájka már meg is mutatta, hol a Babba Mária!

Az apa mosolyogva állott ott egy helyben, a Hold felé fordulva. Kezét gyermeke fejére tette, és boldogan nézte táncoló, éneklő feleségét. Közben kijött a házból egy nagyobb, már iskolás leányka. Az ember azt is, asszonyát is magához vonva, közösen kezdték mondani:

— Ebben a hónapban is segéljen meg a Babba Mária.

9. Kutatásaim közben az is gyakran feltűnt, hogy egyesek olyan nehezen nyilatkoztak: nem akartak beszélni Babba Máriáról; mintha valami szent titoktartás kötelezné őket.

Legjellemzőbb volt az özv. Vaszi Györgyné Ambrus Erzsébettel (79) történt esetem. Amikor tőle is érdeklődni kezdtem, ijedten nézett rám:

— Nem tudok én ijesmit. Semmi ijesmiről nem tudok.

Pedig tudtam róla, hogy tud. Azt is tudtam róla, hogy ő a Felszeg ismert vízvető és kenőasszonya, aki titkos szavakat suttog, amíg cselekményeit végzi. Hiába bátorítottam, noszogattam, csak hallgatott. Később

az egyik leányától tudtam meg, hogy egy pap megfenyegette, amiért babonaságokkal foglalkozik. Valószínű, hogy régebb is ugyanígy történhetett: tiltották nekik a papjaik mindazt, ami a keresztény tanítással nem fért össze. Mivel azonban ezeken a szétszórt erdei településeken papokkal ritkán találkoztak, mélyebben nem ismert keresztény hitük mellett az ősoktól átvett hiedelmeket is zavartalanul gyakorolhatták. Így maradhatott meg ennyire nyíltan és hamvasan Babba Mária tisztelete. Annál is inkább, mert ez a kultusz, amint előbb láttuk, egyenesen és könnyen vezette el őket a kereszténység Istenéhez.

Volt több olyan esetem is, amikor a kérdezett nyíltan bevallotta, hogy Babba Máriáról nem szabad beszélnie. Legjellemzőbb példa özv. Bereczki Demeterné Csilip Ágnes (94).

— Ágnes néni, mit tud Babba Máriáról?

Az öregasszony rám nézett, csak nézett, és nem szólt egy szót sem.

— Kedves mamá — bátorítottam —, maga sokat kell hogy tudjon Babba Máriáról, hiszen itt született, sokat hallott róla, és biztosan maga is tanította gyermekeit, hogy szeressék Babba Máriát. Magát is biztosan sokszor megsegítette Babba Mária.

Az öregasszony tovább is csak nézett, aztán lassan megszólalt:

— Róla nem szabad beszélni.

— Nem szabad beszélni? Talán csak nem tiltotta meg valaki?

— De igen.

— Ki tiltotta meg, mondja?

— Nem tudom.

— Mondja meg bátran, néni, ki tiltotta meg és mikor? Mostanában, vagy már régen?

— Már rég.

— Ki volt az, aki megtiltotta? Emlékszik reá?

— Nem. Rég volt. A Babba Máriáról nem szabad beszélni.

És többet egy szót sem szólt az öregasszony. Csak ült némán künn az udvaron, egy fenyőgerenda végén, és majd közel száz esztendő emlékezéseinek tömkelegéből is csak annyit tudott felszínre hozni, hogy Babba Máriáról nem szabad beszélni. Őt szent félelemmel rejtegetni kell!

10. Közben minden általam elérhető forrást felkutattam, hátha valaki valahol már találkozott Babba Máriával és írt is róla, de sehol semmi följegyzésre nem akadtam. Mindössze a *babba* került elő néhány szótárban, éspedig:

Első adat 1803-ban Baróti Szabó Dávidtól, a gyűjtés helyének jelölése nélkül: „*Babba*: szép. Tsetse babba, így szólnak a kisednek.”¹

A következő adat 1838-ban az akadémiai tájszótárban, Túry Ignác gyűjtése: „*Babba*: szép, a kis galatyló gyerekeknél. Székely szó”² — de nem tudjuk, hogy a Székelyföld melyik részéből.

Czuczor—Fogarasi szótárában 1862-ben, ismét a gyűjtés helye nélkül: „*Babba*: gyermeknyelven annyi mint szép, csinos, csecse.”³

1863-ban, Kriza János *Vadrózsák* című székely népköltési gyűjteményének tájszótári részében: „*Babba*, *babbás*: szép, csinos. *Babbáson* felötözött a gyermek.”⁴ A szótár élén Kriza azt írja, hogy „Hol a táj nincs megnevezve, ott H[árom]szék értendő” — tehát ez az adat is bizonyára háromszéki eredetű.

1905-ben Hajdó Ödön gyűjtése, ismét Háromszékről: „*Babba*: szép; kis gyermekekhez intézett kedveskedő megszólítás, Háromszék.”⁵

Gombocz—Melich etimológiai szótára, 1914—1930 között, Baróti Szabó, Czuczor—Fogarasi és Hajdó adatára hivatkozott: „*Babba*: szép, kecses. Gyermeeknyelvi szó.”⁶ Ugyanitt találunk utalást egy brassói szász előfordulásra is.⁷

A mitológiai szótárakat szintén átnézve, mindössze két olyan nevet találtam, amely a Babbával rokon hangzású. Az egyik a sumér *Baba*, más olvasatban *Bawu* vagy *Bau*: a termékenység istennője, vagy földanya, aki életet lehel az élőlényekbe.⁸ A közismert szláv *Babának*⁹ semmi olyan tulajdonsága nincs, amely a gyimesi istennővel rokoníthatná.

Babba Mária nyomait a Székelyföldön, elsősorban Csíkban kellene tovább kutatni. Talán az a rejtély is megoldódna, hogy miért lett Babba Mária kultikus központja Csíksomlyó, vagyis hogy századok óta miért épp a somlyói Máriához sereglenek a búcsújáró székelyek és csángók.

JEGYZETEK

¹ Baróti Szabó Dávid: *A magyarság virági*. Komárom 1803. A végén lapszámozás nélkül: *Toldalék a kised szótárhoz*.

² *Magyar tájszótár*. Buda 1838. 27.

³ Czuczor Gergely—Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. Pest 1862. I. 369. h.

⁴ Kriza János: *Vadrózsák*. Székely népköltési gyűjtemény. Kolozsvár 1863. 492.

⁵ Zolnai Gyula: *Tájszók gyűjteménye*. Magyar Nyelv I(1905). 282.

⁶ Gombocz Zoltán—Melich János: *Magyar etimológiai szótár*. Bp. 1914—1930. I. 210. h.

⁷ „*Babba*: in der Kindersprache schön, kleidsam (Kronstadt).” *Siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch*. Dritte Lieferung. Strassburg 1910. 363.

⁸ *Mitológiai ábécé*. 2. kiad. Bp. 1973. 121. (Komoróczy Géza: *A sumerek*) és Szabó György: *Mediterrán mítoszok és mondák*. Mitológiai kislexikon. Bukarest 1977. 73.

⁹ Szabó György: *Európai mítoszok és mondák*. Mitológiai kislexikon. Bukarest 1977. 24. Baba.